

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах

Серія перша *

Від давнини до Нового часу

ГОМЕРОВА «Іліада»

Переказала Катерина ГЛОВАЦЬКА

Художник Рафаель МАСАУТОВ

КИЇВ «ВЕСЕЛКА»

ТЕРНОПІЛЬ
«НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН»

ББК 84(0)3

Г 64

Ця книжка — прозовий переказ «Іліади»,
славнозвісної поеми давньогрецького співця Гомера,
про події та героїв Троянської війни.
Для вчителів, школярів, усіх, хто цікавиться
шедеврами світового письменства.

Автор передмови доктор філологічних наук

А. О. Білецький

Віршований переклад

Бориса Тена

Друкується за виданням: К. : Веселка, 2005

Редакційна колегія

Бібліотеки світової літератури для дітей у 100 томах
«СВІТОВИД»

Бойко І. Т.
Будний Б. Є.
Гримич В. Г.
Корунець І. В.
Наливайко Д. С.
Панченко В. О.
Сенюк О. Д.
Степаненко В. І.
Фесенко В. І.
Чернишенко В. О.
Щавурський Б. Б.

© Катерина Гловацька, переказ,
спадкоємці, 1974
© Борис Тен, віршований переклад,
спадкоємці, 1974
© Андрій Білецький, післямова,
спадкоємці, 1974
© Рафаель Масаутов ілюстрації, 1974
© Видавництво «Веселка», макет, 2005

ISBN 978-966-692-3 (серія)

ISBN 978-966-01-0592-8 («Веселка»)

ISBN 978-966-10-3748-8 («Навчальна книга – Богдан»)

СВАРКА ВОЖДІВ

З давніх-давен на весь світ славилася могутнє місто Троя. Заснував його Іл, нащадок громовладного Зевса, отож інколи місто називали ще Іліоном священним. Славилася воно багатством, гарними храмами й неприступним муром, що його зводить круг міста допомагали троянцям безсмертні боги Посейдон з Аполлоном.

У той час, про який піде мова, правив у Трої Ілів онук, син уславленого Дардана Пріам, багатий і розумний володар. Уже сивий, старий, він доживав віку зі своєю дружиною Гекабою, тішачися дітьми, а було їх аж п'ятдесят. Найулюбленіший Пріамовому серцю син Гектор, нездоланний герой, очолив троянське військо. Але був серед синів і такий, що завдав страшної біди своїм батькам і всій багатолюдній Трої, — то Паріс, легковажний красень. Навчений богинею кохання Афродітою, він викрав прекрасну Єлену, дружину спартанського царя Менелая, і привіз до Трої, накликавши тим на рідне місто велике лихо.

Адже боронити честь Менелая, сина Атрея, виступили усі ахейські вожді: рідний брат Менелаїв, цар Агамемнон; мудрий пілоський володар старий Нестор; аргоський цар Діомед, рівний силою богам Арею; герой Філоктет, якому непереможний Геракл перед смертю віддав свої несхибні стріли; пристав до них, хоч і проти своєї волі, володар Ітаки,

хитромудрий Одиссей. Багато їх було, вождів і героїв, та з-поміж усіх вирізнявся володар мірмідонців — могутній Ахілл, син царя Пелея і срібнонової богині Фетіди. Тільки з його участю — так провістив віщун Калхант — зможуть ахеї здолати троянців.

Незліченне військо привели ці славні герої — морем один за одним пливли кораблі, і не було їм кінця-краю. Але священна Троя стояла непохитно. Вже дев'ять років точилася війна. Вже почалися чвари між самими ахеями. Та найгірше сталося, коли спалахнула ворожнеча поміж вождями. Засперечалися цар Агамемнон Атрід і богорівний Ахілл. Нестримний гнів поймав запального Пеліда, не зміг герой погамувати його, і через той згубний гнів зазнали ахеї страшної біди.

Гнів оспівай, богине, Ахілла, сина Пелея,
Пагубний гнів, що лиха багато ахеям накоїв:
Душі славетних героїв навіки послав до Аїду
Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу
Псам і птахам. Так Зевсова воля над ними чинилась
Ще відтоді, як у зваді лихий розійшлись ворогами
Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий.

До цієї зловісної сварки призвела поява в ахейському таборі жерця Хріса. В полон до ахеїв потрапила його дочка, юна Хрісеїда, і, щоб звільнити її, жрець привіз багатий викуп. Сміливо ішов він із вінком Аполлонового жерця на чолі, тримаючи в руці золотий жезл. Старий чемно привітав ахеїв, а найперше їхніх вождів — Агамемнона та Менелая:

— Славні Атрея сини і ви, сміливі ахеї! Хай вам допоможуть безсмертні боги-олімпійці завоювати Пріамове місто і щасливо додому дістатись. Тільки відпустіть мою любу дочку Хрісеїду, а я дам за неї багатий викуп. Не відмовте мені, ви ж бо шануєте срібнолукого бога Аполлона, а я його жрець.

Вожді вже схилилися до того, щоб зважити на Хрісове прохання, але цар Агамемнон, спохмурнівши, як небо перед бурєю, згорда відмовив жерцеві, ще й недобрим словом образив:

— Забирайся мерщій звідси, Хрісе, та вдруге сюди, до наших кораблів, не потикайся. Бо тоді не допоможуть тобі ані жезл, ані вінок божественний. Хрісеїда — моя бранка, я й гадки не маю комусь її віддавати. Я одвезу цю чорнооку дівчину до Мікен, зроблю своєю служницею, і там, далеко від тебе, на чужині, звікує вона свій вік у неволі. А ти не гніви мене, коли хочеш цілий-здоровий додому вернутись.

Злякався старий Хріс і слухняно подався назад уздовж берега велешумного моря. А відійшовши далеко, спинився і, звівши руки до неба, почав ревно молитися вічним богам, а найперше срібнолукому синові пишнокосої богині Лето:

ГЕРА ПРИСИПЛЯЄ ЗЕВСА

Старий Нестор, володар пілоський, сидів у своєму наметі й пригощав променистим вином пораненого Махаона, сина славетного Асклепія. Сюди долинав гомін битви, дедалі дужчий і ближчий. Занепокоївся мудрий Нестор і, підводячись, мовив:

— Богорівний Махаоне, ти чуєш цей галас? Певне, битва точиться вже біля суден. Я піду і розвідаю все, а ти зоставайся в моєму наметі, зараз служниця нагріє води і змиє кров тобі з тіла.

Узяв Нестор у руки блискучий щит і спис мідногострий та й подався з намету. Жажнувся він, як постало в нього перед очима ганебне видовисько: великий вал зруйновано в кількох місцях, і ахеї безладно відступають під навальним тиском гордих троянців.

Як коливається темне море перед подувом вітру, хитаючи на місці ще мовчазні хвилі, аж поки примчить від хмаровладного Зевса дужий вітер-буревій, — так вагався старий Нестор, володар пілоський, не знаючи, чи кинутися йому в бій на допомогу ахеям, а чи бігти до владущого Агамемнона і все йому розповісти. Зрештою поспішив Нестор до Атріда, а гомін і брязкіт зброї немовби наздоганяли його.

А в цей час поранені ахейські вожді — Агамемнон, Одиссей і Діомед — самі вийшли поглянути на бій. Ішли вони, тяжко спираючись на списи, і горе та сором краляли їм серця.

Незабаром зустріли вони старого Нестора, і цар Агамемнон мовив до нього слово крилате:

— Мудрий Несторе, велика слава ахеїв! Чого ти прийшов сюди, кинувши смертельну битву? О, як я боюся, що могутній Гектор справдить своє слово. Колись він гордо вихвалявся, що повернеться до Трої тільки по тому, як знищить нас усіх та спалить наші швидкі кораблі. А до того воно і йде. Безсмертні боги! Невже всі міднозбройні ахеї, наслідуючи могутнього Ахілла, мають у душі притаєний гнів на мене і вже не хочуть битися з ворогом?

— Те, що сталося, Атріде, — відказав мудрий Нестор, — сам Громовержець не зміг би змінити. Зруйновано вал, що на нього ми покладали так багато надій. Ворог майже добувся до наших крутобоких кораблів, скрізь мється ахейська кров. Чуєш, жахливий лемент сягає аж до неба! Тож поміркуймо, що далі робити. Може, нас мудрість врятує. Тільки не здумайте ставати до бою — поранений муж не годен битися.

— Коли не зарадили нам, — мовив цар Агамемнон, — ані рів, ані високий вал, на які ми стільки сил і часу змарнували, сподіваючись мати міцний захист, то, мабуть, це означає, що всемогутній Зевс прагне нашої безславної загибелі далеко від рідних берегів. Зв'язав Громовержець нам дужі руки, а троянцям дав волю. Тож послухайте моєї ради — треба спустити на воду кораблі, щоб могли ми вчасно відплисти. Адже краще врятуватися втечею, ніж загинути тут чи потрапити в ганебний полон.

Глянув на нього спідлоба велемудрий Одіссей і похмуро сказав:

— Як ти міг, Атріде, вимовити такі слова! Певне, тобі годилося б верховодити над боягузами, а не над нами, яким Зевс призначив воювати весь вік і померти славною смертю в бою. Краще помовч, аби ніхто з ахейських воїнів не почув твоїх слів. А пораду твою я відкидаю, бо хіба ж можна спускати на воду кораблі, поки точиться бій? Троянці зрадіють і відчуватимуть себе вже героями, а нещасні ахеї, завваживши кораблі на воді, вже не встоять і побіжать назад. Ні, твій задум — то наша загибель!

— Тяжко ти вразив мене своїм жорстоким докором, Одіссею, — сказав володар мужів Агамемнон. — Та я не стою на своєму, а охоче послушаю й іншої ради.

Тоді озвався хоробрий Діомед:

— Дозвольте і мені слово мовити, хоч я серед вас наймолодший. Та роду я непростого і пишаюся тим, що мав батька-героя — Тідея. Як на мене, то треба нам приєднатись до війська і хоч не битися, бо цього не дозволяють нам рани, а спонукати тих, хто злякався і тікає від бою.

Усі вожді пристали на цю слушну думку і подалися до бойовища. Побачив це бог Посейдон, що здалеку спостерігав за вождями, і вийшов їм навстріч у подобі старого воїна. Узявши Агамемнона за праву руку, старий мовив до нього:

ОКЕА́Н	— батько богів. Давні греки уявляли його величезною рікою, що оточує звідусіль землю. Звідти начебто витікають всі річки й джерела, звідти сходять і туди сідають сонце, місяць і зорі.
ОКЕА́НІДИ	— морські німфи, дочки Океана і Тетії.
ОЛІ́МП	— гора в Греції з десятима вершинами. За грецькою міфологією, на Олімпі жили боги.
О́РИ	— богині, що відали зміною пір року в природі. На Олімпі вони відчиняли і зачиняли небесну браму.
ПАРІ́С	— троянський царевич, син Пріама і Гекаби, який викрав у спартанського володаря Менелая дружину Елену і цим викликав Троянську війну.
ПАТРО́КЛ	— найближчий друг Ахілла, загинув під Троєю від руки Гектора.
ПЕЛЕ́Й	— фессалійський володар, син царя Еака, брат Теламона; від шлюбу Пелея з морською богинею Фетідою народився Ахілл.
ПЕРСЕ́Й	— герой багатьох грецьких міфів, син Зевса і аргоської царівни Данаї.
ПІ́ЛОС	— край і місто на південному заході Пелопоннесу, де царював Нестор.
ПОСЕЙД́ОН (рим. НЕПТУ́Н)	— брат Зевса, Аїда і Деметри, бог моря, хитач землі. Давні греки уявляли його у вигляді могутнього чоловіка з тризубцем, яким він розколює скелі та здійсмає бурі на морі.
ПРІА́М	— останній троянський володар, онук царя Іла і нащадок Дардана (тому Дарданід), мав багато дітей, яких майже всіх пережив.
РЕС	— фракійський цар, союзник троянців, власник прекрасних коней.
РЕ́Я	— Кроносова дружина, мати Зевса та інших Кронідів.
САРПЕД́ОН	— лікійський цар, син Зевса і смертної жінки Лаодамії, союзник троянців, якого убив Патрокл.
СКАМА́НДР	— річка у Троянській долині.
СПА́РТА	— столиця в Лакедемоні, де царював Менелай.
СТІ́КС	— річка в підземному царстві мертвих.
ТАРТА́Р	— найглибша частина царства мертвих.
ТЕВКР	— син Теламона й Гесіони, однокровний брат Еанта великого, найкращий стрілець серед ахеїв у Троянській війні.

ТÉТІЯ	– дочка Урана і Геї (Неба й Землі), титаніда, дружина Океана, мати богів, трьох тисяч океанід і всіх річок.
ТИТÁНИ	– божества старшого покоління, діти Урана і Геї (Неба й Землі), що повстали проти батька і скинули його. Панувати став Крон, а його згодом скинув рідний син Зевс. Частина титанів приєдналися до Зевса (напр., Океан), але більшість піднялася на боротьбу з богами Олімпу. Зевс переміг титанів і скинув їх у Тартар.
ТІДÉЙ	– батько героя Троянської війни Діомеда. Уславився своїми перемогами над численними ворогами.
ТРÓЯ	– місто, яке збудував цар Іл у Малій Азії, на березі Егейського моря, і за яке майже десять років точилася війна ахеїв і троянців.
ФЕМІДА	– дочка Урана і Геї, богиня справедливості й правосуддя. Феміда була порадицею Зевса й наглядала за тим, щоб ні люди, ані боги не порушували законів. Греки зображували її жінкою із зав'язаними очима (як символ безсторонності), з терезами в руках.
ФЕТІДА	– дочка морського бога Нерея, дружина мірмідонського царя Пелея, Ахіллова мати. На весілля Фетіди і Пелея були запрошені всі боги, крім Еріди, богині розбрату. Еріда помстилася, підкинувши гостям яблуко з написом «Найвродливіший». Три богині – Гера, Афін Паллада і Афродіта – претендували на яблуко, але дістала його Афродіта, що викликало гнів двох інших богинь і врешті призвело до Троянської війни.
ФІВИ	– колишня столиця Єгипту, одне з найбільших і найбагатших міст стародавнього світу. Краса і багатство Фів оспівані у творах давніх грецьких поетів і в епосі. Це так звані стобрамні Фіви. Були також семибрамні Фіви – місто в Центральній Греції. Гомер згадує ще одні Фіви – малоазійське місто, звідки родом Андромаха.
ФІЛОКТÉT	– грецький герой, якому Геракл, вмираючи, подарував свій лук і стріли.
ФРА́КІЯ	– країна на північному сході Балканського півострова.
ФТІ́Я	– столиця мірмідонців у Фессалії.
ХАРІ́ТИ (рим. ГРА́ЦІЇ)	– Зевсові дочки, богині краси, радості і жіночності. Супроводжували Афродіту, Гермеса, Адоніса та інших богів.
ХРІС	– жрець бога Аполлона, батько Хрісеїди, полонянки царя Агамемнона. Цар змушений був повернути її Хрісові, щоб не гнівити Аполлона.

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ

- Гомер*. Мармур. Античне погруддя. Рим.
Ватиканський музей. С. 17
- Зевс*. Мармур. Античне погруддя. Копія твору Фідія.
Рим. Ватиканський музей. С. 29
- Аполлон* (так званий Бельведерський). Мармур.
Копія твору Леохара. Рим. Ватиканський музей. С. 43
- Афіна*. Мармур. Копія античної статуї. Рим.
Ватиканський музей. С. 59
- Венера Мілоська*. Мармур. Антична статуя. Париж. Лувр. С. 71
- Посейдон*. Мармур. Копія античної статуї. Афіни.
Археологічний музей. С. 87
- Менелай з тілом Патрокла*. Мармур. Копія античної скульптури.
Флоренція. Лоджія деї Ланці. С. 101
- Афіна* (так звана Афіна замислена). Мармур.
Античний рельєф. Афіни. Музей Акрополя. С. 111
- Пергамський віттар Зевса*. Мармур. Берлін.
Пергамон-музей. С. 133
- Повалений гігант Алкіоней*. Деталь Пергамського віттаря. С. 143
- Богиня ночі*. Деталь Пергамського віттаря. С. 157
- Гігант під ногою Афродіти*. Деталь Пергамського віттаря. С. 171

ЗМІСТ

СВАРКА ВОЖДІВ	5
НАРОДНІ ЗБОРИ	14
ДВОБІЙ ПАРІСА Й МЕНЕЛАЯ	20
ПОРУШЕННЯ КЛЯТВИ. ВІЙНА	26
ДІОМЕДОВІ ПОДВИГИ	32
ПРОЩАННЯ ГЕКТОРА З АНДРОМАХОЮ	41
ДВОБІЙ ГЕКТОРА З ЕАНТОМ	48
ПЕРЕРВАНИЙ БІЙ	54
СПРОБА ЗАМИРИТИСЯ З АХІЛЛОМ	61
НІЧ ПЕРЕД БОЄМ	67
ПОДВИГИ ЦАРЯ АГАМЕМНОНА	74
БИТВА ПІД ВАЛОМ	83
БИТВА ПЕРЕД КОРАБЛЯМИ	89
ГЕРА ПРИСИПЛЯЄ ЗЕВСА	97
ЗНОВУ БІЛЯ КОРАБЛІВ	105
ПАТРОКЛОВА СМЕРТЬ	114
БІЙ ЗА ПАТРОКЛОВЕ ТІЛО	123
ГЕФЕСТ КУЄ АХІЛЛОВІ ЗБРОЮ	129
АХІЛЛ ЗРІКАЄТЬСЯ СВОГО ГНІВУ	137
БИТВА БОГІВ	141
НА БЕРЕГАХ СКАМАНДРУ	147
ЗАГИБЕЛЬ ВЕЛИКОГО ГЕКТОРА	155
ПОХОРОН ВІРНОГО ПАТРОКЛА	163
ПРІАМ ВИКУПОВУЄ МЕРТВОГО СИНА	169
<i>Білецький Ангрії</i>	
Була Троя, були й троянці...	181
Словник міфологічних імен та географічних назв	189
Перелік ілюстрацій	197

Літературно-художнє видання

**Бібліотека світової літератури для дітей
у 100 томах «Світовид», заснована у 2004 році**

Серія перша. Від давнини до Нового часу

ГОМЕРОВА «ІЛІАДА»

2-ге видання

Для середнього та старшого шкільного віку

Переказала

ГЛОВАЦЬКА Катерина Іванівна

Віршований переклад **Бориса Тена**

Автор післямови

Білецький Андрій Олександрович

Художник

Масаутов Рафаель Зейнурович

Обкладинка

Кіналя Олега Степановича,

Бейгера Любомира Андріановича

Відповідальна за випуск *І. Т. Бойко*

Художній редактор *С. І. Павлюк*

Коректор *М. З. Волович*

Комп'ютерна верстка *Т. В. Березанської*

Підписано до друку 05.02.14. Формат 70х90 1/16.

Папір офсетний № 1. Гарнітура балтика. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 14,63. Обл.-вид. арк. 12,24.

Тираж 2000 пр. Зам.

Національне видавництво дитячої літератури «Веселка»,
вул. Мельникова, 63, м. Київ, 04050

E-mail: veselka.ua@ukr.net

www.veselka.com.ua

Тел. (044) 483-95-01

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №3972 від 08.02.2011

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»,
пр. С. Баңдери, 34-А, м. Тернопіль, 46002.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №370 від 21.03. 2001

Гомерова «Іліада»: для серед. та ст. шк. віку / переказала
Г64 К. Гловацька; [віршов. пер. Бориса Тена; авт. післямови
А. Білецький]; худож. Р. Масаутов. — 2-ге вид. — К. : Веселка,
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2014. — 197 с. : іл. —
(Б-ка світової літератури для дітей у 100 томах «Світовид».
Серія перша. Від давнини до Нового часу).
ISBN 978-966-692-3 (серія)
ISBN 978-966-01-0592-8 («Веселка»)
ISBN 978-966-10-3748-8 («Навчальна книга — Богдан»)

Ця книжка — прозовий переказ «Іліади», ушавленої поеми давньо-
грецького співця Гомера, про події та героїв Троянської війни.

ББК 84(0)3

